

Centralt i Petterssons studie är vad han kallar nylanseringen av begreppet Kulturarv, som han menar skedde på 1980-talet. Han undersöker hur det som tillskrivs kulturarvsegenskaper associeras med begrepp som nationalitet, regionalitet och identitet. För att kunna göra detta har Pettersson granskat inte bara de kulturmiljövårdande myndigheternas och institutionernas egna dokument och berättelser, utan även trängt in i den nationella kulturpolitiken under de senaste decennierna. Han kopplar användningen av begreppet kulturarv till den generella samhällsutvecklingen och politiken, och den avslutande meningen i den resonerande delen av boken lyder: "Kulturarvets innebörd är alltid färgat av den eller de som hävdar det." En enkel sanning, som trots det inte alltid är självklar för dem som har kulturarv som yrke, men som är central i diskussionerna om kulturarvets demokratiska funktioner.

Det finns stora fördelar med att det är en "utomstående", alltså en till universitetsvärlden knuten idéhistoriker och inte en yrkesverksam antikvarie, som har genomfört den här studien. Författaren befinner sig på distans och betraktar en intensiv verksamhet präglad av besjälade yrkesutövare. Han analyserar den på sin tid så infekterade striden kring utredningen *MUS -65*, och konstaterar att utredningens kritiker faktiskt inte riktigt visste vilket ben de skulle stå på.

Ska man leta efter en nackdel med att den här bokens upphovsperson inte tillhör en kulturhistorisk verksamhet själv, så är det möjligen att inte ens den extremt väl påläste Pettersson alla gånger har greppat alla irrgångar som finns i det regelverk som skisseras i inledningen till den här recensionen. Exempelvis har bl.a. de landsantikvarier som stod bakom boken *70-talets museum – samspel, kontakt, kommunikation* vid något tillfälle omvandlats till länsantikvarier.

Den här boken borde läsas av alla yrkesverksamma antikvarier eftersom den sätter vissa motsättningar i de teorier som finns bakom den antikvariska praktiken i blixtbelysning, och ger perspektiv som inte är så lätta att upptäcka för den som är snärjd av det dagliga arbetets alla krav och anspråk. Men läsekretsen borde också bestå av de tjänstemän och förtroendevalda som är med och skapar ramarna för praktiken. En verksamhet som gör anspråk på att förvalta medborgarnas minnen och historia måste själv ha perspektiv på sin egen historia, och förmåga att se att verksamheten inte på något sätt står utanför eller vid sidan av rådande politiska konjunkturen.

Pettersson konstaterar att kulturmiljövården just nu genomgår påtagliga omställningar. Han exemplifierar

detta bl.a. med beskrivning av hur natur- och kulturmiljösektorerna förutsätts arbeta tillsammans i genomförandet av de s.k. miljömålen. Under det sena 1990-talet tillkom ett antal större satsningar från statsmakternas sida – bl.a. Industrisamhällets kulturarv, Storstadens arkitektur och kulturmiljö och Agenda Kulturarv. Pettersson nämner det första projektet, genom att han använt den statliga utredning som låg till grund för satsningen. Däremot har han avstått från att kommentera eller använda det betänkande som lades fram under år 2002. En av Petterssons slutsatser är att den minnesvårdande verksamheten står inför förändring och förnyelse, men han nämner inte det storstilade projektet Agenda Kulturarv, som inleddes år 2001 och som har i uppdrag att formulera en ny agenda för kulturarvet. Författaren antyder i inledningen att han gärna skulle ha hållit på längre med sin undersökning än det år han har haft på sig. De tidsmässiga ramarnas begränsning är kanske orsaken till att alla det sena 1990-talets stora statliga satsningar inte finns med i studien. Men utelämnandet av dem i boken är förhoppningsvis en signal om att granskningen kommer att fortsätta av både kulturmiljövårdens värdegrunder och de uttryck som den tar sig.

Karin Gustavsson, Malmö

Svenskt ortnamnslexikon. Utarbetat inom Språk- och folkminnesinstitutet och Institutionen för Nordiska språk vid Uppsala universitet. Mats Wahlberg (red.). Språk- och folkminnesinstitutet, Uppsala 2003. 422 s., ill. English abstract. ISBN 91-7229-020-X.

Ofta undrar man över hur en viss plats har fått sitt namn. Som barn tyckte jag att namn som Morgongåva, Skinnskatteberg och Riddarhyttan lät spännande, de satte fantasin i rörelse, liksom det målande namnet Blomstermåla; för att inte tala om alla märkliga namn som lästes upp i väderleksrapporten, som t.ex. Katterjåkk. I många platsnamn ingår guda- eller mansnamn, som Frövi, Torsby. Även några kvinnor har fått ge namn till orter, ofta har det varit drottningar och det kan ju tyckas lite märkligt att Gustav IV Adolfs maka har gett namn till tre Norrlandsorter: Fredrika, Dorotea och Vilhelmina. Mäktiga mäns hustrur har också fått ge namn åt platser, bl.a. är Lisebergs nöjespark i Göteborg uppkallad efter Elisabeth (Lisa) Lamberg, vars man innehade en egendom där i mitten av 1700-talet. Nu kan man slå upp alla dessa namn i *Svenskt ortnamnslexikon*. Den språk- och hi-

storieintresserade får här en populärvetenskaplig förklaring till namnens ursprungliga betydelse och hur ortografin har förändrats under tidernas lopp.

Boken innehåller ca 6 000 namn och man får en kort historik till de flesta. Det är inte bara namn på orter utan också på sjöar, åar, öar och fjäll som förklaras. Även efterled som -hem, -hult, -måla, -tun och -torp, dit alla namn på -arp, -orp och -rup hör, behandlas. Ett av våra vanligaste efterled är -sta(d), som bl.a. är vanligt förekommande i Mälardalen och Östergötland. Den som är det minsta intresserad av etymologi vet att det är samma ord som det danska *-sted*, det norska *-stad* och att det finns i engelska namn som slutar på *-stead*, eller tyska som slutar på *-statt*, *-stedt* eller *-stätten* t.ex. och alla betyder de plats, ställe. I boken kan man läsa mycket mer om dessa och andra efterled.

Förutom alla de svenska namnen finns en samlad översikt över finska och samiska ortnamn i Sverige.

Boken avslutas med ett urval av den litteratur som översiktligt behandlar bl.a. ortnamn och ortnamnstyper i hela eller delar av Sverige

Margareta Tellenbach, Bjärred

Johan Asplund: *Avhandlingens språkdiräkt*.
Bokförlaget Korpen, Göteborg 2002. 138 s.
ISBN 91-7374-401-8.

Vid sidan av nyfikenheten är språket humanistens och samhällsvetarens viktigaste tillgång. Och det är ju så med språket, att man aldrig blir fullärd, ingen behärskar språket fullt ut. Som skribent utvecklas man alltid.

Det har alltid varit en glädje att läsa sociologen Johan Asplund. Nu har han kommit ut med en bok om sin syn på språk och att skriva. *Avhandlingens språkdiräkt* omfattar ett långt vidare perspektiv än titeln antyder. Man behöver inte vara forskare för att ha stor behållning av hans reflektioner kring det skrivna språket.

Man kan ana anledningen till att boken blivit skriven. Asplund menar att språkkänsla och skrivkunnskap inom sociologin lämnar en hel del övrigt att önska. Sociologer skriver helt enkelt illa, alltför illa, menar han. De språkliga kraven är för lågt ställda och det språkliga intresset inom disciplinen har sedan länge varit lågt.

Men hur kan egentligen skrivprocessen beskrivas? Till att börja med skiljer Asplund på tanken och det skrivna. Tanken är givetvis språklig. Men det tänkta språket är inte detsamma som det skrivna. Vidare gör han skillnad mellan skrivprocessen och det färdiga

resultatet, dvs. texten som läses från en början och till ett slut, från vänster till höger. Skrivprocessen är något annat, rörligt och mer flytande och som långt ifrån alltid arbetar från vänster till höger eller uppifrån och ner.

Till språket finns inget facit. Men det finns regler. Johan Asplund hänvisar gärna till Erik Welanders *Riktig svenska*, som, vilket titeln antyder, tar ställning till rätt och fel i svenska språket. Asplund tilltalas av sådana ställningstaganden, liksom av den konservatism som ligger inbyggd i anspråken på att veta vad som är rätt. Han tilltalas också av Welanders beskrivning av det goda kanslispråket präglad av saklighet, skärpa och omsorgsfull genomarbetning.

Om jag förstår Asplund rätt bejakar han en viss konservatism beträffande språket, en långsam förändringstakt som hålls tillbaka av regler och konventioner. Det handlar dock inte om att nå fram till något optimalt språkbruk. Det skulle antyda en språklig positivism, som vare sig är önskvärd eller uppnåelig. Möjligen täcker ordet precision bättre det som Asplund tar sikte mot. Vägen dit, till precisionen, går via ett rikt språk eller den överflödiga vokabulären. Läsaren ges flera exempel på hur användningen av olika ord kan skapa betydelseförskjutningar och associationsbanor som leder tanken.

Asplund försvarar också begreppet "allmän språkkänsla", vars vaga karaktär borde ha som konsekvens att det inte finns något rätt eller fel i språket. Samtidigt menar han att vi måste räkna med att begå språkliga fel och misstag. I konsekvens härmed borde det alltså finnas fel och rätt i språket.

Något motsägelsefullt verkar det. Och så är det väl med språk – det är svårt och komplicerat att förhålla sig till. Det finns regler för hur man kan och bör uttrycka sig; men dessa regler har en tendens att omförhandlas. Ord, uttryck, syntaxer och grammatiska konstruktioner överges och nyskapas.

De fel som snarare än grammatiska är knutna till innehåll och läsförståelse ägnas ett särskilt kapitel. Slarvfel som till sin karaktär är isolerade och inte har några vidare konsekvenser för texten benämner Asplund lapsus. Till lapsusarna hör stavfel. Ett fel som däremot sprider sig i texten och lämnar ofördelaktiga upplysningar om skribenten kallar Asplund en fadäs. Kriablonster är ett särskilt slags fadäser som är oavsiktligt komiska. Om de sker sällan, kan de dock överleva som fadäser. Till kriablonstrens egenskap hör väl också att de, åtminstone till viss del, kräver en särskild läsart. Låt mig ta ett exempel. Asplund beskriver när han arbetade med en bok i slutet av 1960-talet: